

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Τα Ψάθινα Καπέλα

Μαργαρίτας Λυμπεράκη

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τα Ψάθινα Καπέλα

Μαργαρίτας Λυμπεράκη

Βιβλίο Εκπαιδευτικού

Έρευνα - Συγγραφή
Λάμπρος Λάμπρου, *Φιλολόγος*

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Μαργαρίτας Λυμπεράκη, Τα Ψάθινα Καπέλα

Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Γ' Γυμνασίου

Έρευνα - Συγγραφή

Λάμπρος Λάμπρου, Φιλολόγος

Εποπτεία – Επιμέλεια κειμένου

Δρ Ελένη Τρεμετουσιώτη-Λοΐζου,
Επιθεωρήτρια Φιλολογικών Μαθημάτων

Φιλοτέχνηση εξωφύλλου

Χρύσης Σιαμμάς, *Λειτουργός ΥΑΠ*

Ηλεκτρονική Σελίδωση

Μαρίνα Άστρα Ιωάννου, *Λειτουργός ΥΑΠ*
Θεόδωρος Κακουλλής, *Λειτουργός ΥΑΠ*

Συντονισμός έκδοσης

Μαρίνα Άστρα Ιωάννου, *Λειτουργός ΥΑΠ*

Γενικός Συντονισμός

Χρίστος Παρπούνας, *Συντονιστής ΥΑΠ*

ISBN σειράς: 978-9963-0-4537-2

ISBN: 978-9963-0-4539-6

Εκτύπωση: Κώνος Λτδ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με ιδιαίτερη χαρά προλογίζω το υποστηρικτικό υλικό για το έργο *Τα ψάθινα Καπέλα* της Μαργαρίτας Λυμπεράκη, που παραδίδεται στους φιλολόγους για αξιοποίησή του στη διδακτική πράξη.

Τη χρονιά αυτή ολοκληρώνεται η προσπάθεια για ανανέωση όλων των λογοτεχνικών βιβλίων που διδάσκονται στη Μέση Εκπαίδευση, ανανέωση που ξεκίνησε από την προηγούμενη χρονιά με την εισαγωγή του *Διπλού Βιβλίου* στη διδακτέα ύλη της Γ' Λυκείου.

Η ετοιμασία του εγχειριδίου για το μυθιστόρημα της Μαργαρίτας Λυμπεράκη εντάσσεται στο πλαίσιο της πάγιας πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού να διευκολύνει τους εκπαιδευτικούς στο διδακτικό τους έργο. Συγχαίρω θερμά τους συντελεστές που εργάστηκαν για την παραγωγή του: την Επιθεωρήτρια Φιλολογικών Μαθημάτων κ. Ελένη Τρεμετουσιώτη-Λοΐζου που είχε την εποπτεία του υλικού και το φιλόλογο κ. Λάμπρο Λάμπρου για τη συγγραφή του.

Δρ Ζήνα Πουλλή
Διευθύντρια Μέσης Εκπαίδευσης

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το βιβλίο του εκπαιδευτικού για «Τα Ψάθινα Καπέλα» της Μ. Λυμπεράκη είναι διαιρεμένο σε δύο Μέρη και ένα Παράρτημα.

Το Α΄ Μέρος έχει ως στόχο τη γνωριμία με το μυθιστόρημα, τη συγγραφέα και το έργο της, ενώ το Β΄ Μέρος και το Παράρτημα προορίζονται να ενισχύσουν το έργο της διδασκαλίας.

Σε καμιά περίπτωση το βιβλίο δε φιλοδοξεί να καταργήσει την αυτονομία των διδασκόντων ή να υποκαταστήσει τη δημιουργικότητα και την πρωτοβουλία τους. Μπορεί, ίσως, να αποτελέσει μια από τις πηγές, από τις οποίες θα αντληθεί χρήσιμο υλικό και ιδέες για τη διαμόρφωση μιας διδακτικής πρότασης. Το ζωντάνεμα άλλωστε του έργου, η βίωσή του, οι στοχασμοί και η αισθητική απόλαυσή του πρέπει να είναι το αποτέλεσμα της προετοιμασίας, του σχεδιασμού και της συνεργασίας του εκπαιδευτικού με τους μαθητές του. Τα στοιχεία αυτά θεωρούνται απαραίτητα και για το συγκεκριμένο μυθιστόρημα, για να μπορέσει να διατηρήσει τη νεανική δροσιά και τη γοητεία του.

Λάμπρος Λάμπρου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄, Η ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ

I. Η συγγραφέας και το έργο της	
1. Βιογραφικό σημείωμα της Μαργαρίτας Λυμπεράκη	11
2. Κείμενα και συνεντεύξεις	13
II. Εισαγωγή στα «Ψάθινα Καπέλα»	18
III. Ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο	20
IV. Δομή - Μορφικά στοιχεία	
1. Ύφος-Αφηγηματικές τεχνικές	21
VI. Θεματικοί άξονες	23
1. Η εφηβεία	
2. Ο θεσμός της οικογένειας	
3. Ο έρωτας	
4. Τα χαρακτηριστικά και οι σχέσεις των δύο φύλων	
5. Ο κόσμος των πλουσίων και οι σχέσεις τους με τους υπόλοιπους ανθρώπους	
6. Η φύση και η επίδρασή της στους ανθρώπους	
VII. Κριτική	25

ΜΕΡΟΣ Β΄, ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Γενικοί και ειδικοί διδακτικοί στόχοι	31
1. Ενδεικτική κατανομή διδακτικού χρόνου	32
2. Ενδεικτικές ερωτήσεις	33
3. Δημιουργικές εργασίες	35

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Περιληπτική απόδοση κεφαλαίων	36
2. Χαρακτήρες	42

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

47

ΜΕΡΟΣ

Α'

**Η ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ**

I. Η συγγραφέας και το έργο της

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΣ ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ

Η Μαργαρίτα Λυμπεράκη (1919-2001) γεννήθηκε στην Αθήνα. Παιδί χωρισμένων γονιών μεγάλωσε με τον παππού της τον εκδότη Γεώργιο Φέξη, που της μετέδωσε την αγάπη για το βιβλίο. Σε παιδική ηλικία ταξίδεψε για πρώτη φορά στο Παρίσι και έμαθε γαλλικά. Τέλειωσε το Αρσάκειο γυμνάσιο και σπούδασε στη Νομική Σχολή Αθηνών, από όπου αποφοίτησε το 1943. Ασχολήθηκε, επίσης, με τη ζωγραφική. Παντρεύτηκε το συγγραφέα Γ. Καραπάνο, με τον οποίο απέκτησε μια κόρη τη Μαργαρίτα, που έγινε, επίσης, συγγραφέας. Την πρώτη της εμφάνιση στο χώρο της λογοτεχνίας έκανε το 1945 ως Μαργαρίτα Καραπάνου με το μυθιστόρημα «Τα δέντρα», ενώ ένα χρόνο αργότερα εξέδωσε το έργο που την έκανε ευρύτερα γνωστή, το μυθιστόρημα «Τα Ψάθινα Καπέλα».¹ Με τη εμφάνισή της έδειξε μια αξιοπρόσεκτη ωριμότητα και μια ιδιαίτερη χάρη στην ελεύθερη αφήγηση, αγγίζοντας την ψυχή και αιχμαλωτίζοντας τον αναγνώστη. Η συγγραφέας δείχνει τρυφερότητα και απέραντη αγάπη για τα πράγματα που αντικριζει.

Το 1946 πήρε διαζύγιο και έφυγε με την κόρη της για το Παρίσι, όπου συνδέθηκε με τους Καστοριάδη, Καμπιά, Αξελό, Ελύτη και ήρθε σε επαφή με τα πρωτοποριακά ευρωπαϊκά καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής. Στο Παρίσι ολοκληρώθηκε «Ο άλλος Αλέξανδρος» (1950) και το 1952 εγκαινιάστηκε η ενασχόλησή της με τη θεατρική γραφή, άλλοτε στα γαλλικά και άλλοτε στα ελληνικά. Έγραψε τα θεατρικά: «Η Γυναίκα του Κανδαύλη» (1955), «Οι Δαναΐδες» (1963), «Ο Άγιος πρίγκιψ» (1964), «Το μυστικό κρεβάτι» (1967), «Ο σπαραγμός» (1970), «Εσπερινή Τελετή» (1972), «Ερωτικά» (1974), «Ζωή» (1985). Στο χώρο της λογοτεχνίας η Λυμπεράκη κινήθηκε αρχικά στα πλαίσια της ψυχογραφίας με έμφαση στη γυ-

1. Μεταφράστηκε το 1950 στα γαλλικά με τίτλο «Trois etes».

ναικεία φύση. Με το μυθιστόρημα «Ο άλλος Αλέξανδρος» και κυρίως τα θεατρικά της έργα πέρασε σ'έναν εντονότερα υπερβατικό χώρο και κινήθηκε στα όρια του συμβολισμού με την τελετουργική διονυσιακή γραφή, στην προσπάθειά της να προσδιορίσει τη θέση της σύγχρονης Ελλάδας ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ανατολή μέσω των αρχαιολογικών μύθων.

Ανάλογος προβληματισμός κυριαρχεί και στο τελευταίο της πεζογράφημα με τίτλο «Το μυστήριο». Έγραψε, επίσης, τα σενάρια για τις ταινίες *Μαγική Πόλη* του Νίκου Κούνδουρου (1955) και *Φαίδρα* του Ζυλ Ντασέν (1962) και ασχολήθηκε με τη λογοτεχνική μετάφραση. Συνεργάστηκε με την εφημερίδα *Τα Νέα* (1975). Ήταν μέλος της Εταιρείας Συγγραφέων και της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων.

Από το 1967 και σ' όλο το διάστημα της δικτατορίας 1967-74, η Μαργαρίτα Λυμπεράκη έζησε στο Παρίσι, όπου ανέβηκαν πολλά από τα θεατρικά της. Τα μυθιστορήματά της που θεωρήθηκαν από τα καλύτερα της μεταπολεμικής λογοτεχνικής μας παραγωγής, είναι χαρακτηριστικά της πνευματικής της ωριμότητας, που, ωστόσο, αποκαλύπτουν και μια παρθενική αντιμετώπιση των πραγμάτων και των ψυχικών καταστάσεων.

Μια τρυφερότητα κι ένας αφάνταστος πλούτος συναισθημάτων ξεχειλίζουν απ' τις σελίδες των βιβλίων της και μια παθιασμένη αγάπη για τη ζωή και τους ανθρώπους.

2. ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

α) Δε μ' αγαπάς. Μ' αγαπάς.²

Η Μαργαρίτα Καραπάνου εκδίδει το ημερολόγιό της και τα γράμματα που της έστειλε η μητέρα της Μαργαρίτα Λυμπεράκη.

«Δυο πράγματα έχω σταθερά στη ζωή, τη θάλασσα και την κόρη μου», έλεγε η Μαργαρίτα Λυμπεράκη. Λίγες μέρες μετά το θάνατό της, η κόρη της, Μαργαρίτα Καραπάνου, έγραφε: «Η μητέρα μου κι εγώ γνωρίζομαστε από παλιά. Όταν ήμουν παιδί, μου έδειχνε τα άστρα. «Είναι δικά μου», μου έλεγε. Όταν ήμουν δώδεκα χρόνων, περπατούσαμε μ' έναν άντρα στο δρόμο. «Είναι δικός μου», μου έλεγε».

Φωτεινή Τσαλίκोगλου

Αυτή η ιδιαίτερη σχέση μεταξύ μητέρας και κόρης, και ταυτόχρονα μεταξύ δυο κορυφαίων εκπροσώπων της ελληνικής πεζογραφίας, έρχεται στο προσκήνιο με το βιβλίο της Φωτεινής Τσαλίκोगλου, που εντάσσει σ' ένα πεδίο στοχασμού και αναστοχασμού μια σπάνια μαρτυρία: τα γράμματα που έστειλε η Μαργαρίτα στη Μαργαρίτα: επιστολές με χιούμορ, ευαισθησία, αγωνίες, τύψεις, σκοτάδια, φως και έντονους ψυχικούς κραδασμούς, που αφηγούνται και αναπλάθουν μια συγκλονιστική ιστορία. Μια ιστορία παράξενη και παράδοξη, όπως είναι οι ιστορίες των μοναδικών σχέσεων στη ζωή μας. Μια ιστορία αγάπης και πάθους όπου ο έρωτας εναλλάσσεται με την εγκατάλειψη, η τρυφερότητα με την απόγνωση και το φόβο, η λατρεία με την απόρριψη, η επιθυμία συγχώνευσης με την ανάγκη διαφοροποίησης.

Σε μια εποχή όπου τα γράμματα λάμπουν με την απουσία τους, η αλληλογραφία αυτή αποτελεί ντοκουμέντο πολύτιμο μιας ξεχωριστής δεκαετίας που ονειρεύτηκε μιαν άλλη εκδοχή ζωής (1960-70),

2. Βλ. Εκδόσεις Καστανιώτη, 2008.

αλλά κι ενός πλούσιου και ευφάνταστου συγγραφικού εργαστηρίου μιας γυναίκας που έζησε, έγραψε κι αγάπησε με πάθος.

β) Αυτοβιογραφία **Ζήτημα διακριτικότητας** **Λώρη Κεζά**

Τα δύο βιβλία που κυκλοφορούν συμπληρώνουν το ένα το άλλο. Τα ημερολόγια καταγράφουν περιστατικά και σκέψεις της εικοσαετίας 1959-1979 (από τα 13 ως τα 33 της) και τα γράμματα της μητέρας της έχουν ημερομηνίες από το 1962 ως το 1974. Και στα δύο βιβλία περνάει η ατμόσφαιρα μιας εποχής και ενός γοητευτικού τρόπου ζωής, με πληθώρα διάσημων καλλιτεχνών και προσωπικοτήτων της αστικής ζωής, της αθηναϊκής και της παγκόσμιας. Η μορφή της μητέρας, όμως, είναι πανταχού παρούσα: στους έρωτες, στις υποχρεώσεις της καθημερινότητας, στη διαδικασία της συγγραφής. Στα ημερολόγια απευθύνεται στον εαυτό της και γράφει: «Είσαι [κακό κορίτσι] γιατί σκέφτεσαι φοβερά πράγματα για τη μαμά σου και θα τιμωρηθείς. Η τιμωρία είναι πως δεν θα ζήσεις, δεν έχεις δικαίωμα, δεν σ' αγαπάει κανείς, όλοι σε κοροϊδεύουν. Είσαι τριάντα χρονών κι έχεις μείνει μωρό. Είμαι ο χειρότερος δικαστής. Κι αυτό το βιβλίο, την Κασσάνδρα, πώς τόλμησες να το γράψεις; Σου ξέφυγε, έλα όμως που τώρα πρέπει να το εκδώσεις. Αν το εκδώσεις θα σε σκοτώσω, δεν θα μπορείς να πεις λέξη στον γάλλο εκδότη σου, τον Belmont, σε κανέναν...». Η Μαργαρίτα Λυμπεράκη στα γράμματά της ανησυχεί για τα πάντα, έστω και από μακριά. Γράφει ότι θα ήταν πολύ λυπημένη αν δεν είχε δράση η ζωή της. Στα γράμματα που στέλνει στην κόρη της από το Παρίσι και τη Νέα Υόρκη αναφέρεται σε πρόσωπα που αγαπά και την εμπνέουν. Με τον ίδιο τρόπο προσπαθεί να εμπνεύσει το παιδί της. Της γράφει στις 18 Ιανουαρίου 1965:

«Σχολιάστε τούτη την περίφημη φράση της Λυμπεράκη “Λατρεύω την απογείωση, μισώ την προσγείωση”. Ξεκινήστε απ' την καθαρά σωματική αίσθηση και προχωρήστε στην... ψυχική, τη συναισθηματική κτλ., κτλ. Τέλος, φανταστείτε πως είστε ένας σκύλος που λατρεύει την απογείωση και μισεί την προσγείωση. Γλυκιά μου, θα το έβρισκα πολύ διασκεδαστικό αν

έγραφε μια σελίδα επάνω σ' αυτό». Δεν γνωρίζουμε αν η Καραπάνου έγραψε τα περί απογείωσης, πάντως το βέβαιον είναι ότι απογειώθηκε λογοτεχνικά, έγινε μια αξία στα ευρωπαϊκά γράμματα. Ποτέ δε ρωτάμε «τι θα γινόταν αν...», εν τούτοις δημιουργείται το ερώτημα: Θα είχε ξεδιπλωθεί το ταλέντο της Καραπάνου αν είχε μεγαλώσει ως καθώς πρέπει κόρη;³

γ) Συνέντευξη Μαργαρίτας Λυμπεράκη: Μύθος, θέατρο, φόνος

Η μαστοριά των βιβλίων και η μαστορική των συγγραφέων - τεχνιτών. Με αφορμή ένα βιβλίο τους, έλληνες συγγραφείς μάς οδηγούν στο εργαστήρι της γραφής. Η αρχή γίνεται με τη Μαργαρίτα Λυμπεράκη και με το βιβλίο της «Τα Λήμνια Κακά».

◆ Πού κατατάσσετε το βιβλίο σας «Γυναίκες και Άντρες Τα Λήμνια Κακά»; Στο αφήγημα ή στο θέατρο;

Πιστεύω στην αλημεία θεάτρου και σινεμά γιατί δίνει τις εικόνες του υποσυνείδητου και δυναμώνει το θέμα. Η ανάμνηση και το παρόν ενώνονται. Εξάλλου η θεατρικότητα είναι μέρος του σινεμά, δίνει στο θεατή έντονο κείμενο. Καμιά φορά διερωτώμαι μήπως εμείς όλοι, σαν θεατές, δεν κινούμε τη θεατρική μηχανή για να μας δώσει κάποιο κλειδί και να μπορέσουμε έτσι να λύσουμε το αίνιγμα που κρύβει κάθε ανθρώπινη ζωή. Μήπως σκηνοθετούμε τον βίο μας; Μήπως εμφανίζουμε ή εξαφανίζουμε πρόσωπα όπως μας αρέσει; Όταν είδα την ταινία «Much ado about nothing» (του Κένεθ Μπράνα) έκλαψα από χαρά, από την έκρηξη χαράς που είχε το έργο. Και γιατί με άγγιξε η συνύπαρξη θεάτρου και σινεμά που ήταν θεληματική και φανερή. Αφήγηση στα «Λήμνια Κακά» υπάρχει σε ορισμένους μονολόγους των γυναικών. Από αυτούς τους μονολόγους βγαίνει το νήμα: η μανία των γυναικών, η εξαφάνιση των αντρών (φόνος ή ταξίδι μακρινό;) και η τελετή καθαισμού σε δύο χρόνους: το Πένθος και τη Χαρά. Στο πένθος οι άντρες εξαφανίζονται. Στη χαρά γίνεται η επιστροφή των αντρών και το ζευγάριωμα.

3. Βλ. http://www.keza.gr/preview.aspx?det_id=41&lektiko=2&longStringTitle=

◆ Πώς περάσατε από το μυθιστόρημα στο θέατρο;
 «*Η Γυναίκα τον Κανδαύλη*» ήταν το πρώτο θεατρικό μου έργο (1954) και το τελευταίο που παίχτηκε (1997). Πρωτοδημοσιεύτηκε από το Γιώργο Σαββίδη στην Αγγλοελληνική Επιθεώρηση. Όταν διάβασα στον Ηρόδοτο την ιστορία του βασιλιά της Λυδίας Κανδαύλη, που έδειξε τη γυναίκα του γυμνή στο στρατηγό και καλύτερό του φίλο Γύγη, για να πεισθεί κι αυτός πως είναι η ωραιότερη γυναίκα στον κόσμο, δεν άφησα τον Ηρόδοτο από κοντά μου χωρίς να είμαι «ο άγγλος ασθενής»! Έτσι γεννήθηκε η πρώτη θεατρική μου ηρωίδα και το βασικό για μένα θέμα της διαμάχης των δύο φύλων που με τυράννησε πολλά χρόνια, ως και τα «*Λήμνια Κακά*» (1974).

Στο Παρίσι όμως, το 1957, είχε παιχτεί «*Ο άλλος Αλέξανδρος*». Ο Gallimard, ύστερα από την επιτυχία του βιβλίου «*Trois Etes*» (γαλλικός τίτλος των «*Ψάθινων Καπέλων*»), έβγαλε το μυθιστόρημα «*Ο άλλος Αλέξανδρος*».

Το θέμα αυτό της αναζήτησης ταυτότητας έπεσε στην κατάλληλη στιγμή για το κοινό. Η διπλή οικογένεια, οι συγκρούσεις ανάμεσα στ' αδέρφια που είχαν το ίδιο όνομα, υπήρχαν ήδη στο μυθιστόρημα, έτσι έκανα το πέρασμα από το μυθιστόρημα στο θέατρο. Στη θεατρική του μορφή δημοσιεύτηκε κι αυτό στον Gallimard και παίχτηκε στην Alliance Francaise. Θυμάμαι την προμιέρα. Πρώτος-πρώτος ήρθε ο Αλμπέρ Καμύ. Ο Φιλίπ Νουαρέ, φίλος του σκηνοθέτη Κλοντ Ρεζί ήταν μόνιμος ακροατής, παρακολουθούσε τις πρόβες. Στη Γαλλία υπάρχει μεγάλη συναδελφικότητα και φιλία σε ορισμένους θεατρικούς κύκλους.

◆ Έχετε πάθος με τους ελληνικούς μύθους;
 Πολύ μεγάλο. Όχι, όμως, εν ονόματι της περιφνημής «ελληνικότητας», αλλά εν ονόματι της οικουμενικότητας. Τα θέματα αυτά είναι παγκόσμια. Εξάλλου οι ελληνικοί μύθοι είναι βάση της ευρωπαϊκής κουλτούρας. Μιλάνε για την ανθρώπινη περιπέτεια. Αυτούς τους μύθους μπορούμε να τους ονομάσουμε και ευρωπαϊκούς: οι πρώτες ναυτικές εκστρατείες για παράδειγμα οι Αργοναύτες ή ο Τρωικός πόλεμος είναι μύθοι αποικισμού, στο μεταίχμιο της Ιστορίας, της Ευρωπαϊκής Ιστορίας. Είναι η γέννηση της Ευρώπης.

- ◆ Η σημερινή Ελλάδα πόσο αποτελεί ερέθισμα και κέντρισμα για το έργο σας;

Έχω συχνά την αίσθηση πως κατά κάποιον τρόπο η Ελλάδα παραμένει μυθική, στη θάλασσά της βρίσκεις και σήμερα νανάγια με θησαυρούς, θησαυρούς ατόφιους που δεν αφορούν μόνο το παρελθόν, αλλά που δίνουν και στη σημερινή Ελλάδα μια υπόσταση, σε πείσμα της χυδαίας καθημερινότητας. Αυτό το νιώθεις ακόμη περισσότερο όταν είσαι μακριά της. Τα περισσότερα «μυθικά» μου έργα τα έγραψα στην καρδιά του Παρισιού, ίσως γιατί είχα ανάγκη από εργαλεία που όντας ελληνικά ήταν και ευρωπαϊκά. Πολλά απ' αυτά παίχτηκαν σε γαλλικά κρατικά θέατρα, όπως ο «Σπαργμός» (Palais des Papes, στην Αβινιόν), οι «Δαναΐδες» στη Ναντέρ. Έτσι, κατά παράδοξο τρόπο, η Ελλάδα έγινε περισσότερο πατρίδα μου στη Γαλλία. Η Γαλλία με βοήθησε να βρω την Ελλάδα. Την ευχαριστώ γι' αυτό.

- ◆ Πώς προετοιμάζετε το υλικό σας για ένα νέο βιβλίο; Δεν το προετοιμάζω. Το αφήνω να με οδηγήσει.

- ◆ Έχετε κάποτε βιωματική βάση ως αφετηρία στο έργο σας; Όλοι οι συγγραφείς έχουν κάποιο βιωματικό ερέθισμα. Ο ίδιος όμως ο συγγραφέας πολλές φορές το αγνοεί όταν αρχίζει ένα έργο. Ίσως έτσι να είναι καλύτερα, γιατί το έργο παραμένει ανεξάρτητο, ελεύθερο, κι ας είναι κάπου κρυμμένη η βιωματική βάση.

- ◆ Κατά πρώτο λόγο επιμένετε στην αισθητική μορφή του κειμένου ή στην πλοκή της υπόθεσης, στο περιεχόμενο; Επιμένω να βρω την ουσία του θέματος. Τι κρύβει αυτό το περιεχόμενο; Τι θέλει να πει; Ως πού μπορεί να φθάσει; Όσο για την αισθητική, εκείνο που μ' ενδιαφέρει δεν είναι τα ωραία λόγια, αλλά ο ρυθμός του κειμένου, η μουσική του. Πάντως πρόκειται για «χθόνιο» έργο με πρωταγωνίστρια τη γυναίκα και επίκεντρο τον «έρωτα».

- ◆ Τον έρωτα, πώς τον αντιμετωπίζετε στο έργο σας; Έρωτας δε σημαίνει πάντα την έλξη του αρσενικού και του θηλυκού. Με τα «Λήμνια Κακά», που κλείνει κατά κάποιον τρόπο τον

κύκλο που άρχισε με τη «Γυναίκα του Κανδαύλη», βρήκα νομίζω μια βαθύτερη ουσία του έρωτα που είναι η έλξη - απώθηση, η ένωση - χωρισμός. Είναι ίσως το πιο ερωτικό, αλλά και το πιο «πολεμικό» από τα έργα αυτού του κύκλου. Οι γυναίκες της Λήμνου κάνουν την πρώτη γυναικεία επανάσταση. Όλος ο αρσενικός πληθυσμός του νησιού σύζυγοι, πατέρες και υιοί εξαφανίζεται. Αργότερα οι Αργοναύτες, ξεκινώντας για την Κολχίδα, θα κάνουν ένα σταθμό στη Λήμνο, θα ενωθούν με τις γυναίκες της Λήμνου κι έτσι η ζωή θα ξαναρχίσει. Ο κόσμος όλος θα ξαναγεννηθεί. Η ερωτική πράξη λειτουργεί δηλαδή σαν μια κοσμογονία. Μια κοσμογονία ύστερα από την καταστροφή. Τολμώ να πω, έχουμε... happy end.

- ◆ Η κόρη σας, η Μαργαρίτα Καραπάνου έχει γράψει: «Όλα τα έργα της Μαργαρίτας Λυμπεράκη, χωρίς καμία εξαίρεση, είναι δομημένα πάνω σ' ένα Μύθο, που μας βάζει μπροστά σε μία Πράξη, όπου συντελείται ένας Φόνος». Τι έχετε να πείτε γι' αυτό;

Το στοιχείο του Μύθου ήταν αυτό που με έφερε στο χώρο του Θεάτρου, και συνεπώς στο χώρο του Φόνου. Ο φόνος είναι το μυθικό υλικό, η πρώτη ύλη του Μύθου. Και το θέατρο είναι αυτός ο κρικός, ο κλοιός: Μύθος Θεάτρο Φόνος. Ένας κλοιός φοβερός, απ' τον οποίο κανένας θεατρικός συγγραφέας δεν μπορεί να ξεφύγει. Όλα τα έργα του Σαίξπηρ είναι η ιστορία ενός φόνου. Στους αρχαίους τραγικούς βλέπουμε το ίδιο.

ΜΑΙΡΗ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΟΥ | Το Βήμα | Κυριακή 6 Ιουλίου 1997

II. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΑ «ΨΑΘΙΝΑ ΚΑΠΕΛΑ»

Στο μυθιστόρημα παρουσιάζονται οι εμπειρίες των τριών αδελφών, της Μαρίας, της Ινφάντας και της Κατερίνας, για τρία συνεχόμενα καλοκαίρια. Οι έρωτές τους, με το Μάριο, το Νικήτα και το Δαβίδ είναι στο κέντρο του μυθιστορήματος και είναι ένας από τους κινητήριους μοχλούς της υπόθεσης. Πρόκειται ωστόσο για τρεις διαφορετικούς χαρακτήρες, με διαφορετικές ιστορίες: «Η Μαρία είναι το κορίτσι που αναζητεί τον έρωτα και τον βρίσκει, είναι μια αισθησιακή νεαρή γυναίκα, που βρίσκεται κοντά στα μυστήρια της φύσης.

Η μεσαία, η Ινφάντα, φλογερός χαρακτήρας αλλά, ωστόσο, αρκετά συγκρατημένη μπροστά στον έρωτα. Η Κατερίνα, η αφηγήτρια της ιστορίας τους, η διψασμένη για ανεξαρτησία, που τελικά ακολουθεί το όνειρό της» (Σαχίνης, 2000). Παράλληλα, με την εξέλιξη των ερώτων τους παρουσιάζεται όλη η ιστορία της οικογένειάς τους, πολλές ιστορίες φιλικών τους οικογενειών, διαγράφονται χαρακτηριστικές και παρουσιάζονται οι σχέσεις των ανθρώπων. Οι μικρές λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής παίρνουν σάρκα και οστά, οι παρεξηγήσεις, οι θυμοί, τα γινάτια, οι ενθουσιασμοί, οι τολμηρές πράξεις, οι απότομες ψυχικές μεταπτώσεις, η ανησυχία, η χαρά, η λύπη, η αγωνία, η απόλαυση και άλλα βοηθούν στην ψυχική ωρίμανση των τριών κοριτσιών. Ο αναγνώστης παρακολουθεί όλες αυτές τις αλλαγές που συντελούνται στον εσωτερικό κόσμο των κοριτσιών, μέσα σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα, γεγονός που τα οδηγεί στην ωριμότητα.

Χώρος η Κηφισιά με τον κάμπο και τα περιβόλια της λίγο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Εκεί, βρίσκεται το σπίτι τους, στο κτήμα που έχει φτιάξει ο παππούς των κοριτσιών, ο Δημήτρης. Μαζί τους η χωρισμένη μητέρα τους, η θεία Τερέζα και η υπηρέτριά τους.

Η τρίτη ηρωίδα η Κατερίνα, η μικρότερη από τις αδελφές, το πρώτο καλοκαίρι που παρουσιάζεται στο βιβλίο βρίσκεται στα δεκαέξι της χρόνια, ενώ η Ινφάντα στα δεκαοκτώ και η Μαρία στα είκοσι της. Πρόκειται για τρεις διαφορετικούς χαρακτήρες που η κάθε μια αντιμετωπίζει τη ζωή με διαφορετικό τρόπο, κάνει τις δικές της επιλογές και προσλαμβάνει και βιώνει την καθημερινότητα διαφορετικά. Κυρίαρχο ρόλο σ' όλα αυτά έχουν ο κρυφός έρωτας και τα παιχνίδια του, η ομορφιά του φυσικού τοπίου και τα μυστήρια της ψυχής του ανθρώπου.

Τα «Ψάθινα Καπέλα» είναι ένα ανάγνωσμα που μπορεί να σε οδηγήσει σε μια άλλη εποχή πολύ διαφορετική από τη σημερινή, σε άλλους προβληματισμούς και σε ένα μαγευτικό τοπίο, που ίσως οι παλαιότεροι άνθρωποι της Αθήνας να έχουν βιώσει και να θυμούνται. Γνώρισε μεγάλη εκδοτική επιτυχία και διαβάστηκε από νέους που ταυτίστηκαν με τους ήρωες του μυθιστορήματος, αλλά

και από μεγαλύτερους, νοσταλγούς της νιότης. Ο αναγνώστης πρέπει να έχει υπόψη του ότι η υπόθεση του βιβλίου είναι εξαιρετικά απλή, σε σημείο που μπορεί να θεωρηθεί βαρετή, η εξέλιξη πολύ αργή και ότι σε αυτό δε θα συναντήσει μια πλοκή ιδιαίτερα συναρπαστική. Όποιος περιμένει να τον συναρπάσει η υπόθεση και να τον κρατήσει η αγωνία της γραφής της Λυμπεράκη στο βιβλίο γρήγορα θα απογοητευτεί. Το βιβλίο πρέπει να διαβαστεί με ανοικτή ψυχή και φιλοσοφική διάθεση. Οι λεπτομέρειες της καθημερινότητας που περιγράφονται στο βιβλίο δεν πρέπει να είναι αμελητέες και να προσπερνιούνται από τον αναγνώστη. Αυτές οι λεπτομέρειες είναι η δύναμη του βιβλίου. «Η καθημερινή ζωή είναι που κρύβει τη μεγαλύτερη δύναμη», λέει χαρακτηριστικά μία από τις ηρωίδες της Λυμπεράκη. Μια καθημερινότητα, όμως, που στο βιβλίο αυτό γίνεται μύθος.

III. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το μυθιστόρημα εκδόθηκε το 1946, όταν η συγγραφέας ήταν σε ηλικία είκοσι επτά χρόνων. Είναι ένα ηθογραφικό ανάγνωσμα και έχει έντονα αυτοβιογραφικό τόνο. Ο Χώρος του μυθιστορήματος είναι η Κηφισιά η οποία παρουσιάζεται ως ένα ειδυλλιακό τοπίο, γεμάτο δέντρα. Αρκετές αναφορές μας υποχρεώνουν να υποθέσουμε πως υπάρχουν πολλά στοιχεία από την εφηβική ηλικία της Μαργαρίτας Λυμπεράκη (δεκαετία του '30). Στο βιβλίο παρουσιάζεται σχεδόν αποκλειστικά η ζωή των πλουσίων της εποχής που γράφεται το βιβλίο, αν και δεν παραλείπονται αναφορές και σε άλλες τάξεις και ακόμα σε κάποιες περιπτώσεις η κοινωνική σύγκριση.

Χρονολογικά στοιχεία ή άλλες πληροφορίες από το ίδιο το μυθιστόρημα δε μας δίνονται. Ο κόσμος των «Ψάθινων Καπέλων» είναι ένας κόσμος «κλειστός ιστορικά». Είναι αδιαπέραστος ακόμα και από το ραδιόφωνο και τις εφημερίδες. Εντύπωση μας κάνει το γεγονός ότι, η συγγραφέας, δεν αναφέρεται καθόλου στην οικονομική και πολιτική κατάσταση της εποχής, μια εποχής δύσκολης για την Ελλάδα, που έβγαινε μέσα από τα συντρίμια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και έμπαινε στη δίνη του εμφύλιου σπαραγμού. Το

μυθιστόρημα αποτελεί ένα μέσο διαφυγής από τα δύσκολα εκείνα χρόνια. Ίσως, όμως, και η ζωή των πλουσίων και ιδιαίτερα των γυναικών να ήταν πραγματικά μακριά από τα γεγονότα της εποχής και να απείχε από προβληματισμούς τέτοιου είδους. Φαίνεται πως οι πλούσιες γυναίκες είχαν την πολυτέλεια τότε να μην τις απασχολούν οι βιοτικές ανάγκες, αλλά και να μην τις προβληματίζουν τα μεγάλα ζητήματα της εποχής τους.

Από την άλλη, ο κόσμος στο μυθιστόρημα είναι ιδωμένος από ένα εφηβικό φακό. Η ηρωίδα μας περιγράφει τη ζωή της μικρής κοινωνίας στην οποία η ίδια βρίσκεται, ή όπως και άλλα κορίτσια της ηλικίας της βίωναν. Η ίδια η αφηγήτρια του έργου μιλάει γι' αυτά που ξέρει η ίδια, για τα καθημερινά και τα άμεσα, όπως τα αντιλαμβάνεται μια εφηβική συνείδηση και αυτό, ίσως, είναι ένα στοιχείο που προσδίδει στο έργο αυθεντικότητα.

IV. ΔΟΜΗ - ΜΟΡΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Ύφος - Αφηγηματικές τεχνικές

Η δομή ολόκληρου του έργου δίνει την αίσθηση ενός ημερολογίου, το οποίο μάλιστα με το κλείσιμο του μυθιστορήματος μένει ανοικτό. Στο μεγαλύτερό του μέρος είναι γραμμένο σε πρώτο πρόσωπο. Το έργο είναι γραμμένο άλλοτε σε χρόνο ενεστώτα και άλλοτε σε χρόνο αόριστο. Η γλώσσα είναι απλή, εύληπτη, οι προτάσεις είναι σύντομες και τα εκφραστικά μέσα δεν προσπαθούν να εντυπωσιάσουν. Παρά το γεγονός ότι λείπει η πυκνότητα και η ικανότητα εκείνης της κάθε πρότασης να δημιουργεί την αγωνία στον αναγνώστη να προχωρήσει στην επόμενη, δε λείπει η γοητεία από την ανάγνωση του έργου που κρατά τον αναγνώστη σε συνεχή επαφή μαζί του. Ίσως αυτή η γοητεία να οφείλεται στην απλότητα με την οποία μεταφέρεται ο κόσμος της εφηβείας στις πιο σημαντικές του λεπτομέρειες που αιχμαλωτίζει, συγκινεί και άλλοτε ξαφνιάζει τον αναγνώστη.

Όσον αφορά στις αφηγηματικές τεχνικές στο μυθιστόρημα είναι πολύ πλούσιες:

«η αφήγηση αλλάζει πρόσωπα και οπτικές γωνίες. Σε δύο περιπτώσεις παρεμβάλλονται αποσπάσματα από το ημερολόγιο της Λώρας Παρηγόρη (σ. 133 κ.ε., 289 κ.ε.) με ανακατεμένη χρονολογική σειρά, αναδιηγούνται διάφορα πρόσωπα τα ίδια γεγονότα, ώστε να φανεί η πρισματικότητα των (δήθεν) δεδομένων και η ρευστότητα της αντικειμενικότητας, η υποκειμενική ματιά και το προσωπικό βίωμα. Ώρες-ώρες η αφήγηση της Κατερίνας παίρνει έναν τόνο προφορικής αφήγησης, όπου ξεχνάει, επαναλαμβάνει, απευθύνεται κατ' ευθείαν στον αναγνώστη κτλ. Πιο επιδέξια χειρίζεται τις τεχνικές του αιφνιδιασμού, αρχίζοντας παραγράφους με τελείως άσχετα ή και ακαταλαβίστικα πράγματα που ξεδιαλύνονται μόνο με την ανάγνωση των επόμενων φράσεων.

Το έργο χωρίζεται σε τρία μέρη: Πρώτο, δεύτερο, τρίτο καλοκαίρι· τα επιμέρους κεφάλαια (έξι με οκτώ σε κάθε μέρος) φέρνουν τίτλους συμβατικούς και λίγο άσχετους με το περιεχόμενο, επιφανειακούς και καμά φορά και παραπλανητικούς. Η συγγραφέας παίζει με τη σύμβαση του πίνακα περιεχομένων. Κι εν γένει: παρουσιάζει τα γεγονότα επίτηδες κάπως ασυνάρτητα, χύμα, παρορμητικά, χωρίς αυστηρή δόμηση και σειρά, όπως συσσωρεύονται στη συνείδηση της Κατερίνας· ο αναγνώστης βλέπει με τα μάτια της και βρίσκει μέσα στο κεφάλι της. Άλλοτε πάλι «ταξιδεύει» ανάμεσα στα πρόσωπα ή συμερίζεται μια άλλη προσωπική γωνία. Τα τρία καλοκαίρια έχουν συνοχή και συνάρτηση μόνο για το υποσυνείδητο της Κατερίνας: «Όλ' αυτά δένονται μ' έναν κρίκο, που πρέπει να τον βρω» (σ. 295)· πολλές από τις υποθέσεις δεν ολοκληρώνονται, μένουν εκκρεμείς· βέβαια είναι μόνο η απόρριψη της πρότασης γάμου του Δαβίδ και η απόφαση να γυρίσει τον κόσμο. Για το πώς και πότε δε γίνεται λόγος. Υπάρχει δηλαδή και σ' αυτό το μυθιστόρημα, όπως και στο

πρώτο της, το σχήμα του Bildungsroman, της ψυχικής και νοητικής πορείας προς την ωρίμανση μιας νεαρής προσωπικότητας».

(Πούχγκερ, 2003).

VI. ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ

1. Η εφηβεία

Στο έργο συνυπάρχουν από τη μια οι δυσκολίες και τα προβλήματα της εφηβείας και από την άλλη η γοητεία της. Τα προβλήματα της εφηβείας εδώ βιώνονται μέσα σε έναν κόσμο όπου δεν εμφανίζονται άλλα σοβαρά προβλήματα παρά μόνο μια δύσκολη ηλικία με πολλές και συνεχείς αλλαγές μέσα από ψυχικές μεταπτώσεις, ακρότητες και συγκρούσεις. Ωστόσο, η ωρίμανση των τριών κοριτσιών στο μυθιστόρημα έρχεται μέσα από όμορφες, ειδυλλιακές καταστάσεις. Η πρώτη αδελφή από τις τρεις τελικά θα ολοκληρωθεί μέσα από το γάμο της και τη μητρότητα, η δεύτερη θα εκδηλώσει μια απάθεια και μια αμηχανία μπροστά στην αδυναμία της να υλοποιήσει το στόχο της και η τρίτη αδελφή, η αφηγήτρια, θα διχαστεί ανάμεσα στη γυναικεία φύση της και το όνειρο.

2. Ο θεσμός της οικογένειας

Η οικογένεια στα Ψάθινα καπέλα διακρίνεται από αγάπη. Υπάρχει η επικοινωνία των μελών, η κοινή αγωνία για την τύχη τους και οι ζεστές οικογενειακές σχέσεις. Βέβαια μόνο η Μαρία και ο Μάριος, αγαπημένοι από παιδιά, θα παντρευτούν θα κάνουν παιδιά και θα μείνουν μαζί. Στις άλλες περιπτώσεις υπάρχουν στοιχεία που αντιτίθενται στην ενότητα της οικογένειας όπως ο χωρισμός και το διαζύγιο: πατέρας και μητέρα χωρισμένοι, ο πατέρας ζει μόνος και σκέφτεται να ξαναπαντρευτεί, η πολωνέζα γιαγιά εγκατέλειψε τον παππού, η Νίνα διεκδικεί το Νικίτα, τον οποίο όμως, διεκδικεί και η Ινφάντα, ο θείος Αλβέρτος δεν είναι παντρεμένος, αλλά γίνεται αναφορά ότι κάπου έχει και αυτός παιδιά και η θεία Τερέζα δεν παντρεύεται λόγω της τραυματικής της εμπειρίας. Τα περιστατικά, όμως, αυτά δεν κυριαρχούν στο μυθιστόρημα σχεδόν ξεχνιούνται μέσα στη ροή των λεπτομερειών της αφήγησης.

3. Ο έρωτας

Ο έρωτας κατέχει κεντρική θέση στο μυθιστόρημα και παίζει τον πρώτο και τον κύριο ρόλο. Η υπόθεση όλη αφορά του τρεις παράλληλους έρωτες των τριών κοριτσιών που έχουν στο τέλος διαφορετική κατάληξη. Οι έρωτες αυτοί σημαδεύουν τη νεανική τους ηλικία και βρίσκονται ανάμεσα στα στοιχεία εκείνα που ωριμάζουν τα τρία κορίτσια και τα οδηγούν στην απόκτηση της συνείδησης της ζωής.

4. Τα χαρακτηριστικά και οι σχέσεις των δύο φύλων

Κεντρικοί ήρωες του μυθιστορήματος είναι γυναίκες που τις απασχολούν έντονα τα θέματα των σχέσεών τους με τους άντρες. Η Μαργαρίτα Λυμπεράκη σχολιάζει έντονα το θέμα της υποταγής στον άντρα μέσω του γάμου από τη μια και της ελευθερίας και του έρωτα από την άλλη. Έχει δημιουργήσει γυναικίους χαρακτήρες που θα δηλώσουν συμφωνία στις συμβάσεις της εποχής, αλλά και χαρακτήρες που θα τις σπάσουν. Οι τρεις αδελφές και οι επιλογές τους, η μητέρα, η γιαγιά, η κυρία Παρηγόρη και άλλοι γυναικείοι χαρακτήρες εκπροσωπούν επιλογές που μπορεί να ακολουθήσει μια γυναίκα. Οι άντρες στο μυθιστόρημα παρουσιάζονται μέσα από το γυναικείο φακό που τους αντιμετωπίζει στα γενικά χαρακτηριστικά τους ισοπεδωτικά. Επιπόλαιοι με παιδαριώδη συμπεριφορά, επιφανειακοί, κάποτε εγκεφαλικοί αλλά και αντικείμενα του πόθου των γυναικών του μυθιστορήματος.

5. Η φύση και η επίδρασή της στους ανθρώπους

Στο μυθιστόρημα η κατάσταση του καιρού σε μερικές περιπτώσεις η αβειαιότητα και οι εναλλαγές του επιδρούν στην ψυχική διάθεση των ανθρώπων, στα ζώα και στα φυτά. Οι περιγραφές της φύσης είναι σε όλο το μυθιστόρημα μεθυστικές όσο και οι πρωτόγνωροι έρωτες και οι ονειροπολήσεις των κοριτσιών. Η φύση είναι παρούσα και ως εικόνα, και ως άρωμα και ως ήχος, περιβάλλει όλα τα δραματιζόμενα γεγονότα. Η συγγραφέας επιμένει στην περιγραφή των μικρών της λεπτομερειών για να αναδείξει το μεγαλείο της και πλάθει έτσι ένα παραδεισένιο τόπο που λειτουργεί κάποτε ως απελευθερωτική δύναμη και υπάρχει σε όλη την εξέλιξη των γεγονότων ως ο χώρος του μεστώματος της νιότης.

6. Ο κόσμος των πλουσίων και οι σχέσεις τους με τους υπόλοιπους ανθρώπους

Η παλιά Κηφισιά είναι ο χώρος των πλούσιων οικογενειών, με τα αρχοντικά, τον καλό κόσμο, τις άμαξες, τα άλογα και τους υπηρέτες. Η ίδια εικόνα του κόσμου αυτού ξεπροβάλλει μέσα από το μυθιστόρημα και ανταποκρίνεται απόλυτα στην πραγματικότητα, αφού η Κηφισιά της εποχής ήταν το πλουσιότερο προάστιο της Αθήνας και εκεί είχαν μαζευτεί και έκτισαν τα αρχοντικά τους πολλές πλούσιες οικογένειες Ελλήνων από διάφορες άλλες περιοχές. Δίπλα τους και άνθρωποι φτωχοί ή και πρόσφυγες της Μικράς Ασίας που είχαν καταφύγει εκεί για αναζήτηση εργασίας, κυρίως, στα κτήματα των πλουσίων.

VII. ΚΡΙΤΙΚΗ

Γ. Χατζίνης:

«Ο τίτλος του βιβλίου Τα Ψάθινα Καπέλα πολύ ασθενικά αποδίδει το πλάτος της γόνιμης παρατήρησης, από την οποία αντλεί η συγγραφέας, για να μας ξεδιπλώνει τις μέρες της και τις ώρες της με μια θαυμαστή υπομονή συγκεντρωμένης ύπαρξης, που είναι ο πιο πολύτιμος καρπός του ταλέντου της. Λέμε «τις μέρες της και τις ώρες της», αλλά στην πραγματικότητα καθόλου δεν μπορούμε να ξέρουμε σε ποιο σημείο σταματάει η αυτοβιογραφία κι αρχίζει η προέκταση και το εύρημα, το βασίλειο της καθαρής φαντασίας. Δεν έχουμε, βέβαια, καμιάν αμφιβολία ως προς την πρώτη πηγή. Η συγγραφική της ευχέρεια είναι στενά συνδεδεμένη με περιστατικά προσωπικά, που μπορεί να παίρνουν μεταμορφώσεις ωστόσο φτάσουν στη μύτη της πέννας, παραμένει όμως αναλλοίωτη η πρώτη τους ουσία. «Τα Ψάθινα Καπέλα» - τίτλος που εκφράζει ωστόσο κάτι από τη νεανική χάρη της αφήγησης – ανήκουν στην κατηγορία εκείνη των βιβλίων, που περισσότερο μας κάνουν ενδιαφέρονσα την προσωπική γνωριμία του συγγραφέα τους, αν αυτή θα μπορούσε να μας προσφέρει τα στοιχεία, που η αυξανόμενη περιέργειά μας θεωρεί απαραίτητα για την πληρέστερη κατανόηση του έργου» (περ. «Νέα Εστία», τόμ. 38 σελ. 1071).

Απ. Σαχίνης:

«Στα Ψάθινα καπέλα υπάρχει το καλοκαίρι, που γεμίζει το βιβλίο και συντελεί στην ψυχική ωρίμανση των τριών κοριτσιών. Υπάρχει η φύση, το αττικό τοπίο, η εξοχική έπαυλη της Κηφισιάς που ζουν κι αυτά έντονα, παράλληλα προς τις ηρωίδες. Υπάρχει η άμεμπτη γλώσσα και το θαυμάσιο και υποδειγματικό ύφος. Υπάρχει τέλος η στοχαστική και διεισδυτική ματιά της πεζογράφου. Αλλά ό,τι έχει τη μεγαλύτερη σημασία για τη νεοελληνική πεζογραφία είναι πως η Μαργαρίτα Λυμπεράκη έπλασε από τα ασήμαντα, τα καθημερινά και τα κοινά, ένα σύνολο ζωής που αγκαλιάζει πλατιούς χώρους της ύπαρξής μας και πως με Τα Ψάθινα καπέλα μας έδειξε κατά το θαυμαστότερο τρόπο τι σημαίνει «μυθιστόρημα»: μια ζωή δηλαδή που γίνεται ολόένα».

«Ό,τι προξενεί από την πρώτη στιγμή ιδιαίτερη εντύπωση στον αναγνώστη είναι ο τρόπος με τον οποίο ζωντανεύουν αυτόματα τα πρόσωπα, ολοκληρώνονται με δυο λέξεις, μέσα σε λίγες γραμμές και γίνονται αμέσως οριστικά και αδρά. Τα Ψάθινα Καπέλα είναι ένα από τα λίγα νεοελληνικά μυθιστορήματα, όπου τα πρόσωπα διαγράφονται ανάγλυφα και στέκονται ολόκληρα μπροστά μας, όπου κινούνται, μιλούν και σκέπτονται τόσο φυσικά, τόσο αβίαστα και τόσο ζωντανά, ώστε η συνολική εικόνα που αποκομίζει ο αναγνώστης από το διάβασμα του βιβλίου να είναι η εικόνα της αλήθειας και της πραγματικότητας. Εκτός από τις τρεις ηρωίδες και τα τρία αγόρια που ζευγαρώνονται από τον έρωτα μαζί τους, η μητέρα, η θεία Τερέζα, η Πολωνίδα γιαγιά, η Ροδιά η υπηρέτρια, η Λώρα Παρηγόρη, η Ρουθ, ο πατέρας, ο θεός Αγησίλαος, ακόμα και κάποια πρόσωπα πιο ασήμαντα και πιο επεισοδιακά, σχεδιάζονται στα Ψάθινα Καπέλα απλά, γοητευτικά, χαριτωμένα, ανεπιτήδευτα, αγγίζοντας την ψυχή και προκαλώντας τη γλυκιά συγκίνηση εκείνου που διαβάζει το μυθιστόρημα και τα παρακολουθεί. Έτσι από την πρώτη στιγμή συναντούμε ένα παρθενικό και αποκαλυπτικό αντίκρισμα των πραγμάτων στο βιβλίο και η ζέστα που ξεχειλίζει από τα συναισθήματα αυξάνει την αίσθηση της απέραντης τρυφερότητας και της απέραντης αγάπης που δείχνει η πεζογράφος για όλα όσα αντικρίζει και συναναστρέφεται καθημερινά» («Νέοι Πεζογράφοι», βιβλ. Της «Εστίας», Αθήνα 1965, σσ. 76 – 77).

Γεωργία Φαρίνου – Μαλαματάρη:

«Η επιμονή στην καθημερινή αλλά γοητευτική λεπτομέρεια, οι πολλαπλές δυνατότητες διεξόδου στο μέλλον, ο αυθορμητισμός της αφήγησης (υιοθέτηση κυρίως του α' προσώπου) καθώς και η διαφοροποίηση εμπειρίας και γραφής της εμπειρίας αποτελούν τις κυριότερες παρεκκλίσεις της Λυμπεράκη από τη νόρμα των ελληνικοεφηβικών μυθιστορημάτων με αγόρια και σπανιότερα με κορίτσια-ήρωες. [...] Τα ψάθινα καπέλα είναι ένα γυναικείο (όχι φεμινιστικό) εφηβικό μυθιστόρημα, στο οποίο οι ηρωίδες μεγαλώνουν, εξελίσσονται φυσιολογικά και συνυπάρχουν αρμονικά με τον κόσμο. Είναι μια αισιόδοξη θέαση της εφηβείας...». («Μαργαρίτα Λυμπεράκη, Η μεταπολεμική πεζογραφία», τ. Ε', Σοκόλης, Αθήνα, 1992, σελ. 136-137)

R. Beaton:

Στα Ψάθινα Καπέλα η συγγραφέας καθιέρωσε μια νέα αφηγηματική τεχνική, στηριγμένη στο υπαινικτικό και ανάλαφρο ύφος, στο ανεπιτήδευτο όσο και συγκρατημένο χιούμορ, στοιχεία που υιοθέτησαν στη συνέχεια και άλλοι συγγραφείς και χαρακτήρισαν τα έργα της δεκαετίας από το '60 και μετά.

K. Μεραναίος:

«Οι γυναικείες ψυχές των βιβλίων της είναι η μια, η πολύμορφη ψυχή της γυναίκας, όπως πάλλεται αιθέρια και απαλά σ' όλο το πλέγμα των αισθημάτων. Δεν υπάρχει η οξεία τραχύτητα βέβαια, γιατί η ψυχή της συγγραφέως κυριαρχείται από μια αρμονική πίστη στη ζωή, γιατί δίχως άλλο έζησε σε μια περιοχή, όπου το πρόβλημα το βιοτικό δεν έχει αντιμετωπισθεί. Αυτό, όμως, δεν αφαιρεί τίποτε από την ειλικρίνεια και τη δύναμη της ομολογίας της. Όπως τα «Δέντρα» έτσι και τα «Ψάθινα καπέλα», περισσότερο πληρέστερα από την άποψη της τέχνης το δεύτερο, είναι εξομολόγηση και παρουσία μιας ψυχής, που μας προσφέρεται ανεπιφύλακτα. Η δικαίωσή της βρίσκεται σ' αυτήν τη διαδρομή της, όπου πραγματοποιείται η αυτοαποκάλυψή της και η πραγμάτωσή της. Είναι μια ζωή, όπως κάθε ζωή χωρίς συγκεκριμένη αρχή και προκαθορισμένο τέλος. Γιατί αυτού βρίσκεται το αληθινό και ασύλληπτο ανθρώπινο νόημά της. Βέβαια από την άποψή της το βιβλίο δεν είναι το

γνωστό μυθιστόρημα. Ίσως σ' αυτό φταίει και κάποια αδυναμία στην αρχιτεκτονική σύνθεση των βιβλίων της. Το μεγάλο, όμως, τρωτό είναι η υπερφόρτωση των βιβλίων της με χίλιες δυο απέραντες λεπτομέρειες, που πολλές φορές καταντούν φλυαρία και που προς στιγμὴν απειλούν να καταστρέψουν την αρχική εντύπωση. Παρ' όλες αυτές, όμως τις πτώσεις γρήγορα βρίσκουμε το γνώριμο πυκνό και ποιητικό κλίμα της, όπου μέσα σ' ένα φωτεινό ουρανό και σε μια γαληνή ατμόσφαιρα ανυψώνεται η ανθρώπινη ψυχή της που προσδοκά και επικαλείται μέσα απ' την αγάπη τη ζωή.»

(*Κριτική για τα Ψάθινα καπέλα*, περιοδ. Ο Αιώνας μας, 1 (1947), σελ. 319)

ΜΕΡΟΣ

Β'

**ΓΙΑ ΤΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ**

ΓΕΝΙΚΟΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Μέσα από τη μελέτη των «Ψάθινων Καπέλων» επιδιώκεται οι μαθητές:

- ◆ Να καλλιεργήσουν τη συνήθεια να διαβάζουν λογοτεχνικά βιβλία.
- ◆ Να δουν το λογοτεχνικό κείμενο όχι μόνο ως φορέα μηνυμάτων, αλλά και ως προσωπική αναγνωστική εμπειρία.
- ◆ Να αντιληφθούν ότι η λογοτεχνία συχνά αντανακλά την πραγματικότητα, την οποία μεταπλάθει με τους δικούς της τρόπους.
- ◆ Να ανακαλύψουν τη θέση που η συγγραφέας και το έργο της «κατέχουν» στο σύγχρονο Ν.Ε. λογοτεχνικό τοπίο.

ΕΙΔΙΚΟΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Μέσα από τη μελέτη των «Ψάθινων Καπέλων» επιδιώκεται οι μαθητές:

- ◆ Να απολαύσουν αισθητικά το έργο.
- ◆ Να γνωρίσουν τον τρόπο με τον οποίο ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα της σύγχρονης λογοτεχνίας αναπαριστά την απλή καθημερινή ζωή των εφήβων.
- ◆ Να ταυτίσουν εμπειρίες της εφηβείας με τις εμπειρίες των προσώπων του μυθιστορήματος.
- ◆ Να εμβαθύνουν στα συναισθήματα των τριών κύριων προσώπων του μυθιστορήματος στην πορεία τους για ωρίμανση καθώς και των άλλων ηρώων.
- ◆ Να προβληματιστούν γύρω από φαινόμενα όπως οι σχέσεις των ανθρώπων, οι κοινωνικές ανισότητες, ο έρωτας, ο γάμος, ο χωρισμός και να επισημάνουν επιπτώσεις στον άνθρωπο και στις διαπροσωπικές του σχέσεις.
- ◆ Να γνωρίσουν τη γραφή της Λυμπεράκη και τις αφηγηματικές τεχνικές της.
- ◆ Να βιώσουν την ομορφιά της φύσης μέσα από τη γραφή της Λυμπεράκη και να μάθουν να την εκτιμούν, να την απολαμβάνουν και να την προστατεύουν.
- ◆ Να συσχετίσουν ιδέες του βιβλίου με αντίστοιχες άλλων λογοτεχνιών.

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Η κατανομή που ακολουθεί καλύπτει ογτώ (8) περιόδους (σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα) και είναι ενδεικτική. Η υλοποίησή της προϋποθέτει ότι οι μαθητές έχουν ήδη διαβάσει το μυθιστόρημα. Επισημαίνεται ότι είναι σημαντικό οι μαθητές να διερευνούν ενεργητικά τα θέματα με σημείο αναφοράς πάντα το ίδιο το κείμενο του μυθιστορήματος στο σύνολό του.

1η περίοδος	Η Μαργαρίτα Λυμπεράκη, η ζωή και το έργο της. Το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο του μυθιστορήματος.
2η περίοδος	Δομή του βιβλίου και πρόσωπα. Παρουσίαση του περιεχομένου με βάση τα τρία καλοκαίρια που περιέχονται στο βιβλίο.
3η-5η περίοδος	Διερεύνηση των θεματικών αξόνων του βιβλίου – παρουσίαση εργασιών.
6η περίοδος	Συνολική θεώρηση του έργου. Κριτικές, η αξία του μυθιστορήματος σήμερα.
7η περίοδος	Οι μαθητές διαβάζουν και σχολιάζουν αποσπάσματα από το μυθιστόρημα.

8η περίοδος	Παρακολούθηση ενός επεισοδίου από τη σειρά «Ψάθινα Καπέλα» της ΕΡΤ (Αν υπάρχει δυνατότητα) http://www.ert-archives.gr/wpasV2/public/c01-arch-index.aspx
--------------------	--

Σημειώνεται ότι κατά τη διερεύνηση των θεμάτων θα γίνονται, παράλληλα, επισημάνσεις σχετικές με την τεχνική, τη γλώσσα και το ύφος του έργου και θα καταδεικνύεται ο λειτουργικός τους ρόλος μέσα σ' αυτό.

2. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς συνδέεται ο τίτλος του βιβλίου με το περιεχόμενό του;
2. Να παρουσιάσετε χαρακτηριστικά αποσπάσματα που δείχνουν τις ιδιαίτερες λογικές που επικρατούν κατά την περίοδο της νιότης.
3. Ο αυθορμητισμός είναι χαρακτηριστικό της νιότης. Πώς δικαιολογείται η δήλωση αυτή μέσα από το βιβλίο;
4. Να περιγράψετε τη λειτουργία της φύσης στο μυθιστόρημα. Να απομονώσετε χαρακτηριστικά αποσπάσματα που να στηρίζουν τα γραφόμενά σας.
5. Να περιγράψετε τον τρόπο ζωής του αστικού κόσμου της εποχής έτσι όπως φαίνεται μέσα από το μυθιστόρημα. Να αναζητήσετε πληροφορίες για το γενικότερο τρόπο ζωής του ελληνικού λαού κατά την περίοδο συγγραφής του μυθιστορήματος και ακολουθήτως να προβείτε σε σχετικές συγκρίσεις.
6. Ποια κοινωνικά στοιχεία μπορείτε να εντοπίσετε στο μυθιστόρημα;
7. Νομίζετε ότι λειτουργεί υπέρ ή κατά του μυθιστορήματος η απουσία πολλών ιστορικών και πολιτικών στοιχείων;
8. Ο γέρος συγγραφέας της Κηφισιάς λέει ότι: «Όλα τα μυστήρια είναι απλά, κι όλα τα απλά πράγματα μυστήρια...» (σ. 255). Να σχολιάσετε την άποψή του.

9. Να περιγράψετε τη στάση που τήρησε η μητέρα σε σχέση με την πολωνέζα γιαγιά.
10. Ποια κοινά στοιχεία μεταξύ της Κατερίνας και της Πολωνέζας γιαγιάς μπορείτε να διακρίνετε;
11. Πώς παρουσιάζεται ο θεσμός του γάμου στο μυθιστόρημα και ποια η στάση του πληθυσμού απέναντί του;
12. Ποιες αρετές και ποιες αδυναμίες εντοπίζετε στο λόγο της Μ. Λυμπεράκη;
13. Να διαγράψετε το χαρακτήρα των ανδρών έτσι όπως φαίνεται μέσα από το μυθιστόρημα.
14. Να περιγράψετε τη σχέση της Κατερίνας με τη μητέρα της. Να παρουσιάσετε χαρακτηριστικά αποσπάσματα του μυθιστορήματος.
15. Να παρουσιάσετε εμπειρίες σας από τις καλοκαιρινές διακοπές. Να τις συγκρίνετε με τις εμπειρίες που παρουσιάζονται στο μυθιστόρημα.
16. Η Κατερίνα, παρά την πρόταση που δέχεται για γάμο από το Δαβίδ, τελικά ακολουθεί το όνειρό της. Να κρίνεται την απόφασή της αυτή.
17. Χαμογελάει.
«Δεν πειράζει», λέει, «δεν είναι μεγάλη η αμαρτία· είναι που αγαπάς πολύ τη ζωή».
Σιωπή.
«Καμιά φορά νιώθει κανείς την ανάγκη να την προεκτείνει τη ζωή, ε;»
«Θέλετε να πείτε η μια ζωή να 'ναι σαν χίλιες;»
'Ίσως... Ναι, κάτι τέτοιο. Γι' αυτό κι άλλος ταξιδεύει, άλλος διαβάζει κι άλλος κατασκοπεύει».
Να σχολιάσετε τις φιλοσοφικές σκέψεις του γέροντα της Κηφισιάς σε σχέση με τη διάθεση του ανθρώπου να προεκτείνει τη ζωή του και τους τρόπους που χρησιμοποιεί.
18. Εξετάζοντας όλους τους γυναικείους χαρακτήρες του έργου προσπαθήστε να συναρμολογήσετε το πολυσχιδή χαρακτήρα της γυναίκας, έτσι όπως παρουσιάζεται στο μυθιστόρημα.

19. «Τα δρώντα πρόσωπα του μυθιστορήματος είναι μέλη της αστικής τάξης, οι φτωχοί απλά τους περιτριγυρίζουν».
Να υποστηρίξετε την πιο πάνω θέση με αναφορές στο μυθιστόρημα.

3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- ◆ Να γράψετε ένα αφήγημα με αφόρμηση τις καλοκαιρινές σας εμπειρίες. Προσπαθήστε να αναδείξετε τις λεπτομέρειες εκείνες που έκαναν τις εμπειρίες ξεχωριστές.
- ◆ «Ήταν από τις μέρες που μπορείς να καταπιαστείς με πράγματα δύσκολα, που τα βουνά φαίνονται κοντινά. Την παραμονή είχε βρέξει, το δάσος ανάδινε μια πικρή μυρουδιά από μουσκεμένα σκοίνα και πεύκα, τα ζώα είχαν κρυφτεί, χαμένοι οι δρόμοι των μυρμηγκιών, μια σιωπή γεμάτη νόημα» (σ. 55). Να συνεχίσετε το απόσπασμα με το δικό σας τρόπο.
- ◆ Να συντάξετε ένα κείμενο με το οποίο να προσπαθείτε να πείσετε με τα επιχειρήματά σας τους συμμαθητές σας ότι αξίζει να διαβάσουν το βιβλίο «Τα Ψάθινα Καπέλα».
- ◆ Να συγκεντρώσετε τα θέματα που απασχολούν τους νέους στο μυθιστόρημα. Να τα αντιπαραβάλετε με θέματα που απασχολούν τους σημερινούς νέους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Πρώτο Καλοκαίρι

I

Οι τρεις αδελφές το πρώτο καλοκαίρι αγοράζουν ψάθινα καπέλα. Μέσα από την αφήγηση της Κατερίνας παρουσιάζονται το κτήμα που μένει η πλούσια οικογένειά της, τα πρόσωπα της οικογένειας και ιδιαίτερα η πολωνέζα γιαγιά, το φυσικό περιβάλλον κ.ά. Στις αναμνήσεις που παρουσιάζονται από τα προηγούμενα χρόνια ξεχωρίζουν τα θέματα της καθημερινής ζωής, οι ασχολίες, οι επισκέψεις του κυρίου Λούζη, οι γκουβερνάντες, η Mademoiselle Ζίνα και η Miss Γκοστ και οι κυριακάτικες εκδρομές με τον πατέρα. Στη συνέχεια παρουσιάζονται η θεία Τερέζα και ο βιασμός της από τον πρώην αρραβωνιαστικό της, ο Μάριος Παρηγόρης και οι επισκέψεις του στο σπίτι των κοριτσιών και η γειτόνισσά τους, η Καπάταινα.

II

Η Κατερίνα δείχνει την αγάπη της για την Πολωνέζα γιαγιά ενώ η μητέρα της εκφράζει την ανησυχία για την κατάσταση της κόρης της, που τον τελευταίο καιρό είναι πολύ νευρική. Σε λίγο φτάνει η Λήδα Παρηγόρη, η αδελφή του Μάριου, που φέρνει μια πρόσκληση για τα κορίτσια για τη βδομάδα που ακολουθούσε. Η συγγραφέας βρίσκει ευκαιρία, με μια αναδρομή στο παρελθόν να παρουσιάσει όλη την οικογένεια Παρηγόρη, τη γνωριμία των γονιών, το γάμο τους και τη γέννηση των δύο παιδιών τους. Το βράδυ, στη συγκέντρωση στον κήπο, όλα τα παιδιά διασκεδάζουν και χορεύουν ενώ λίγο πριν το τέλος της βραδιάς, ο Στέφανος φιλάει τη Μαρία μπροστά στα έκπληκτα μάτια της Κατερίνας και του Μάριου.

III

Τα κορίτσια επισκέπτονται τον πατέρα τους και η Κατερίνα βρίσκει την ευκαιρία να παρουσιάσει τις ευχάριστες αναμνήσεις μαζί του. Πολλές φορές μαζί τους στις εκδρομές ήταν και ο θείος Αγησίλαος και τα ξαδέλφια τους, ο Αντρίκος και η Έλλη. Μια από

αυτές τις εκδρομές μάλιστα στην παραλία είχε απρόσμενη κατάληξη, λόγω του άδειου ρεζερβουάρ του αυτοκινήτου του πατέρα. Η Κατερίνα στη συνέχεια μοιράζεται τις σκέψεις και τις αναμνήσεις της για τα οικογενειακά της βιώματα. Ανάμεσα σε αυτές ξεχωρίζει η επίσκεψη στο κτήμα του κυρίου Λούζη, όπου η Ινφάντα συναντά ένα άλογο το Ρωμαίο και ζητά να τον αποκτήσει.

IV

Η Μαρία επισκέπτεται το σπίτι του Κρητικού. Εκεί συναντάει το γιο του με τον οποίο κάνει έρωτα. Επιστρέφοντας στο σπίτι ανακοινώνει στην οικογένειά της ότι θέλει να παντρευτεί.

V

Ο χρόνος περνά, οι θύμησες και οι αναμονές δεν είναι αρκετές. Ώρα για δράση.

VI

Μια νύκτα βροχερή ο Μάριος επισκέπτεται το σπίτι των κοριτσιών και ομολογεί την αγάπη του προς τη Μαρία, ενώ αυτή καταλαβαίνει πως αυτός θα είναι ο άντρας της. Ένα άλλο πρωινό ο Νικήτας έρχεται στο κτήμα να παραβγεί με την Ινφάντα στο τρέξιμο με τα άλογα. Στο μεταξύ όλοι στο σπίτι είναι απασχολημένοι με το γάμο της Μαρίας. Ο παππούς φροντίζει για την κατασκευή του σπιτιού και η μητέρα ετοιμάζει τα προικιά της. Ο Μάριος επισκέπτεται το σπίτι συχνά ενώ οι προετοιμασίες του γάμου προχωρούν. Ο γάμος έγινε στα τέλη του καλοκαιριού σε ένα μικρό εκκλησάκι με όλους τους συγγενείς.

VII

Η Κατερίνα χαιρέται τη φθινοπωριάτικη φύση που αποτελεί ερέθισμα για τη φαντασία και τις σκέψεις της. Κάνει μακρινούς περιπάτους προς το σπίτι του κυρίου Λούζη και φαντάζεται την πολωνέζα γιαγιά να εγκαταλείπει την οικογένειά της. Η παρέα των παιδιών συναντιέται και συζητά για τις συγγραφικές της δραστηριότητες. Η Κατερίνα μια μέρα πηγαίνοντας προς το σπίτι του κυρίου Λούζη συναντά το Δαβίδ τον αστρονόμο, ο οποίος τον τελευταίο καιρό βάλθηκε να μετατρέψει ένα μέρος του σπιτιού του σε αστεροσκο-

πείο. Στη δουλειά είχε προσλάβει τον Καπάτο, ένα άνθρωπο που περνά πολύ από τον καιρό του στη φυλακή, για να τον υποστηρίξει. Από εκείνη τη μέρα η Κατερίνα κάνει συχνά τη διαδρομή ελπίζοντας πως θα ξαναδεί το Δαβίδ. Σε έναν από αυτούς τους περιπάτους της επισκέπτεται και την οικογένεια του Καπάτου.

Δεύτερο Καλοκαίρι

I

Οι σκέψεις της κυρίας Λώρας Παρηγόρη, οι σχέσεις της με τους ανθρώπους γύρω της, τον άντρα της και τα πράγματα. Ο Μάριος και η Μαρία ξεκινούν τη ζωή τους και περιμένουν το πρώτο τους παιδί. Οι μέρες περνούν και η Μαρία κυριεύεται από φόβο και αγωνία για τη γέννα. Σε μια από τις επισκέψεις της κυρίας Παρηγόρη στο σπίτι του ζευγαριού, παρεμβάλλεται το ημερολόγιό της στο οποίο εξιστορούνται οι διακοπές της στην Αιδηψό και η συμπάθειά της για έναν άντρα που συνάντησε εκεί. Από τις σκέψεις της μαθαίνουμε ότι θεωρεί το γιο της τυχερό που παντρεύτηκε τη Μαρία, γιατί είναι μια γυναίκα υποταγμένη.

II

Σε μια επίσκεψη στο σπίτι της Ρουθ η Κατερίνα παρατηρεί κάθε κίνηση του Δαβίδ. Μια άλλη μέρα που πήγε για γλυκά σε ένα ζαχαροπλαστείο τον συναντά εκεί και κάθονται για λίγο μαζί. Από δω και εμπρός η Κατερίνα μηχανεύεται τον τρόπο με τον οποίο θα κάνει το Δαβίδ να την προσέξει. Στην προσπάθειά της αυτή άρχισε να βγαίνει με έναν άλλο νεαρό, τον Πετρή, με στόχο να κάνει το Δαβίδ να ζηλέψει.

III

Η Κατερίνα αναφέρεται στα αίτια που χώρισε η μητέρα από τον πατέρα της, τον οποίο φρόντιζε πια η γιαγιά και στην αποφασιστικότητα και την επιμονή της μητέρας για το διαζύγιο. Μια μεγάλη πυρκαγιά που ξεσπά στα γειτονικά βουνά, που ξυπνά στον καθένα διαφορετικά συναισθήματα και γίνεται αιτία να συγκρουστεί η Κατερίνα με την τολμηρή Ινφάντα. Η Ινφάντα γενικά ήταν δύσκολη στις σχέσεις της με τους ανθρώπους και δύσκολα έκανε παρέες.

Μόνο με μια συμμαθήτριά της είχε συνδεθεί για λίγο χρονικό διάστημα και περισσότερο με το Νικήτα με τον οποίο περνούσαν πολύ χρόνο μαζί.

IV

Η Κατερίνα βλέπει τη μητέρα της να κρατά ένα γράμμα και υποθέτει ότι έχει αλληλογραφία με τον κύριο Λούζη με τον οποίο μάλλον είναι ερωτευμένη. Η ίδια μετά από ένα περίπατο που είχε κάνει με το Δαβίδ συνειδητοποιεί πως είναι βαθιά ερωτευμένη μαζί του. Και ενώ βρίσκεται στο δωμάτιο της Ινφάντας και της ομολογεί τον έρωτά της και την προκαλεί να ομολογήσει και αυτή τον έρωτά της με το Νικήτα, έφτασε η ώρα του τοκετού για τη Μαρία. Την επόμενη μέρα στο σπίτι ήρθε και ο πατέρας για να δει τη Μαρία και το παιδί.

V

Ενώ ο Μάριος και η Μαρία είναι απασχολημένοι με τη φροντίδα του παιδιού, η Κατερίνα διαπιστώνει ότι ο Δαβίδ συναντιέται με την κυρία Παρηγόρη και κυριεύεται από ζήλεια από τη μια και από την άλλη συνειδητοποιεί πόσο ερωτευμένη είναι με το Δαβίδ. Μια μέρα επισκέπτεται το σπίτι της κυρίας Παρηγόρη και προσπαθεί να αντλήσει πληροφορίες για τις σχέσεις της με το Δαβίδ από την κόρη της τη Λήδα. Αποφασίζει και η ίδια να επισκέπτεται τη Ρουθ, τη μητέρα του Δαβίδ, πράγμα που κάνει και η κυρία Παρηγόρη.

VI

Μια Κυριακή βράδυ η Κατερίνα πήγε στο αστεροσκοπείο του Δαβίδ για να δουν μαζί τον ουρανό. Εκεί ο Δαβίδ τη φίλησε. Επιστρέφει στο σπίτι το πρωί. Μόνο η Ινφάντα είχε αντιληφθεί την απουσία της.

Τρίτο Καλοκαίρι

I

Μια μέρα μετά το θάνατο της γιαγιάς η Κατερίνα και η Ινφάντα επισκέπτονται τον πατέρα τους και του κοινοποιούν ότι δεν έχουν αντίρρηση να παντρευτεί. Ο Νικήτας σχεδιάζει να φανερώσει τον

έρωτά του στην Ινφάντα και της στέλλει σημείωμα για να τη συναντήσει κρυφά, αλλά τελικά δεν το καταφέρνει. Η Κατερίνα όλο το χειμώνα έζησε με την ανάμνηση του Δαβίδ ο οποίος επιτέλους έρχεται και η Κατερίνα τον επισκέπτεται στο σπίτι του. Εκεί συναντά και πάλιν την κυρία Παρηγόρη. Στην επιστροφή της πληροφορείται για το φόνο του Καπάτου, του παιδιού μιας φτωχής οικογένειας από τον Κουβέλη, για το λόγο ότι είχε καβγαδίσει με το γιο του. Η υπόθεση έκλεισε γρήγορα τελικά με μια γενναιόδωρη αποζημίωση που δόθηκε στη φτωχή οικογένεια των Καπάτων.

II

Η Κατερίνα κατασκοπεύει τη μητέρα της, την οποία είδε να χώνεται σε ένα σπίτι. Μετά από λίγη ώρα την είδε και πάλι να κάθεται σε ένα ζαχαροπλαστείο με τον κύριο Λούζη και το Δαβίδ. Υποψιάζεται ότι μάλλον είχε συναντηθεί με τον κύριο Λούζη. Το απόγευμα επιστρέφει στο σπίτι με στόχο να ερευνήσει τις αιτίες που ήταν η μητέρα της εκεί. Εκεί συναντάει το γέροντα, μέσα από τις διηγήσεις του οποίου, καθώς και μέσα από τις περιγραφές του ημερολογίου του γιου του, γνωρίζει το γιο του τον Αντρέα, τα ταξιδιά του, τις ιδέες του και τις περιπέτειές του και γοητεύεται. Ο γέροντας αρνείται να αποκαλύψει το μυστικό της μητέρας της. Μετά από λίγες μέρες η Κατερίνα γνωρίζει και τη Νίνα, την πρώτη γυναίκα του Αντρέα με τον οποίο είχε αποκτήσει ένα παιδί. Η Νίνα αποκάλυπτει ότι, γνωρίζει ήδη τον Νικήτα για τον οποίο δείχνει έντονο ενδιαφέρον.

III

Ένα πρωινό ενώ γινόταν το πανηγύρι του Προφήτη Ηλία ο Νικήτας προσπάθησε να φιλήσει την Ινφάντα, αλλά αυτή ανεξήγητα τον απέφυγε. Ο Δαβίδ στο πανηγύρι πλησιάζει την Κατερίνα. Σε λίγο συναντούν στο πανηγύρι την υπόλοιπη παρέα. Η Νίνα χρησιμοποιώντας μια δικαιολογία παίρνει το Νικήτα και φεύγουν, ενώ η Κατερίνα φεύγει με την Ινφάντα. Σε λίγο ο Νικήτας βρίσκεται μόνος με τη Νίνα και τη φιλά. Την άλλη μέρα αποφασίζει να απομακρυνθεί από την Ινφάντα.

IV

Η Μαρία ζει μια ευτυχισμένη οικογενειακή ζωή. Το παιδί της ο Γιάννης μεγαλώνει και δένει την οικογένεια ενώ αυτή περιμένει ήδη και δεύτερο παιδί. Ο άντρας της δουλεύει μαζί με τον πατέρα του και όλα δείχνουν ότι θα γίνει ένας επιτυχημένος γιατρός. Από το ημερολόγιο της κυρίας Παρηγόρη μαθαίνουμε τους προβληματισμούς της σε σχέση με την υποταγή και την απελευθέρωση της γυναίκας. Επίσης, μαθαίνουμε ότι είναι ερωτευμένη με το Δαβίδ.

V

Η Κατερίνα επισκέπτεται συχνά το γέροντα της Κηφισιάς και εντυπωσιάζεται με τις ιστορίες που της διαβάζει για το γιο του Αντρέα. Ο Δαβίδ της κοινοποιεί ότι θα πάρει σοβαρές αποφάσεις, αλλά αυτή τον αποφεύγει. Μια μέρα το σπίτι του γέροντα επισκέπτεται και η μητέρα της, ενώ η Κατερίνα κρύβεται στο διπλανό δωμάτιο με στόχο να μάθει το μυστικό της. Με την επιστροφή της στο σπίτι μια έκπληξη την περιμένει. Όλοι ενθουσιασμένοι την πληροφορούν ότι ο Δαβίδ τη ζήτησε σε γάμο. Αυτή, όμως, με το άκουσμα της είδησης αναστατώνεται και αισθάνεται ότι την εξαναγκάζουν να παντρευτεί.

VI

Η Κατερίνα κατορθώνει να πλησιάσει το γραφειάκι της μητέρας της και να ανακαλύψει το μυστικό της. Η μητέρα της διατηρεί αλληλογραφία με την πολωνέζα γιαγιά για πολλά χρόνια. Το σπίτι του γέροντα ήταν ο χώρος που έστελλε τα γράμματα η γιαγιά. Την άλλη μέρα τον επισκέπτεται και πάλιν. Αυτός της εξομολογείται πως ήταν ερωτευμένος με τη γιαγιά της, αλλά τελικά την κέρδισε ο παππούς της. Την είχε αγαπήσει παράφορα και ότι αυτή η αγάπη τον έκανε να διακόψει τις σχέσεις του με τον ξάδελφό του και παππού της. Πριν φύγει από το σπίτι του ο γέροντας την πληροφορεί ότι θα έλθει ο Αντρέας.

VII

Η Κατερίνα ονειρεύεται ότι ο Αντρέας φτάνει και επισκέπτεται το σπίτι τους. Του ζητά να φύγει μαζί του και ο Αντρέας της δίνει ραντεβού για το επόμενο πρωί. Όμως, το επόμενο πρωί ο Αντρέας

φεύγει χωρίς αυτήν. Μετά από το όνειρο αυτό η Κατερίνα κοινοποιεί στην οικογένειά της, ότι δε θα παντρευτεί το Δαβίδ, αλλά θα ξεκινήσει για το γύρο του κόσμου.

VIII

Η συγγραφέας αναρωτιέται αν έχει μεταφέρει σωστά αυτά που έχουν συμβεί αυτά τα τρία καλοκαίρια και δηλώνει την αδυναμία της να προβλέψει το μέλλον.

2. ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

Τα πρόσωπα

Τα πρόσωπα στο μυθιστόρημα μπορούν να εξεταστούν σε διάφορες κατηγορίες. Είναι πρώτα απ' όλα ο κόσμος των τριών κοριτσιών, της Μαρίας, της Ινφάντας και της Κατερίνας. Η τελευταία είναι αυτή που μας δίνει και τα περισσότερα κομμάτια της αφήγησης και αφήνει να φανούν περισσότερα στοιχεία για τον εαυτό της. Είναι ένα κορίτσι με ανησυχίες, που χαίρεται να είναι κοντά στη φύση, που της αρέσει να προκαλεί τους άλλους, αν χρειαστεί λέει ψέματα ή δημιουργεί σενάρια για να πετύχει τους στόχους της. Έντονα συναισθηματική και ευαίσθητη αλλά ταυτόχρονα και ριποκίνδυνη, δεν ησυχάζει αν δε λύσει το μυστήριο, αν δεν ανασκαλίσει το παρελθόν, αν δεν αποκαλύψει τα μυστικά, αν δεν πάρει πρωτοβουλίες για διευθετήσεις όπως η ίδια τις αντιλαμβάνεται. Όλοι συχνά την κοιτάζουν με απορία και φόβο για τις αντιδράσεις της και δυσανασχετούν με τις απρόβλεπτες ενέργειές της. Ερωτεύεται αλλά η απόφαση για γάμο γι' αυτό το ανυπόταχτο πνεύμα δεν είναι εύκολη. Η δίψα για περιπέτεια, για να γυρίσει τον κόσμο είναι ισχυρή. Η μεγάλη αδελφή της, η Μαρία είναι πολύ διαφορετική. Είναι φτιαγμένη για τις απλές χαρές της ζωής. Τις επιδιώκει και τις κατακτά. Πετυχαίνει τους στόχους της, να παντρευτεί και να αποκτήσει παιδιά και αυτό την ικανοποιεί. Είναι πρόθυμη να υποταχτεί σε ένα άντρα και την οικογένεια. Όλα τα φιλτράρει από το φίλτρο της λογικής, αυτό που υποβάλλει τη σιγουριά μας ευτυχισμένης απλής καθημερινής ζωής. Η μεσαία αδελφή, παρά το γεγονός ότι είναι όμορφη δεν είναι καθόλου κοινωνική. Για τους πολλούς είναι μα-

κρινή και απρόσιτη. Είναι πολύ επιλεκτική, με πάθος για τα πράγματα που αγαπά και ξεχωρίζει. Αγαπά το Νικήτα αλλά δεν έχει τη δεξιότητα να χειριστεί σωστά τη σχέση τους. Συμπεριφέρεται τόσο άτσαλα που τον διώχνει μακριά της.

Και γύρω από τα τρία κορίτσια οι αγαπημένοι τους. Οι τρεις νεαροί που τις ερωτεύονται και οι οποίοι μοιάζουν μεταξύ τους. Όλοι γόννοι καλών οικογενειών, που έχουν τη στήριξη τους και προορίζονται για σπουδές και καλές θέσεις στην κοινωνία. Ο Μάριος νεαρός γιατρός που δουλεύει μαζί με τον πατέρα του, αγαπά τη Μαρία και την παντρεύεται. Ο Νικήτας, παθιασμένος κι αυτός με τα άλογα, όπως και η Ινφάντα, με την οποία είναι ερωτευμένος. Ο ίδιος, όμως, αποδεικνύεται εύκολη λεία για τα δίχτυα μια άλλης γυναίκας, της Νίνας. Και ο Δαβίδ, ο εβραϊκής καταγωγής αστρονόμος, που αγαπά την Κατερίνα και που εντυπωσιάζει τους πάντες με τις επιδόσεις του στην αστρονομία και με τη μεταμόρφωση του σπιτιού του σε αστεροσκοπείο. Και οι τρεις τους παρουσιάζονται σε σημαντικό βαθμό μονοδιάστατοι και επιφανειακοί χαρακτήρες. Δε διακρίνονται από βασανιστικές αναζητήσεις, ούτε αντιμετωπίζουν διλήμματα για να πάρουν τις αποφάσεις τους. Δρουν με μια επιπολαιότητα που αποδίδεται γενικά σε όλους τους αντρικούς χαρακτήρες του μυθιστορήματος, χωρίς τις ευαισθησίες και τις ανησυχίες των γυναικείων χαρακτήρων. Μόνο ο Αντρέας, που υπάρχει στη φαντασία της Κατερίνας είναι ο άνθρωπος που παρά τις έντονες «αδυναμίες» του χαρακτήρα του και την «άστατη» ζωή του, φαίνεται να έχει φτιάξει τη δική του, ιδιόμορφη φιλοσοφία για τη ζωή την οποία ακολουθεί πιστά, γι αυτό εξάλλου και ασκεί τόσο έντονη επιρροή στην Κατερίνα.

Εκτός από τους νέους που ερωτεύονται και ζευγαρώνουν είναι τα υπόλοιπα πρόσωπα των οικογενειών τους. Η μητέρα με το μεγάλο της μυστικό, την αξιοπρεπή στάση κατά το χωρισμό, τις μικρές καθημερινές έγνοιες, τις φροντίδες, τις παρεξηγήσεις και τις συγκρούσεις με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Η θεία Τερέζα με τις τραυματικές της εμπειρίες, η πολωνέζα γιαγιά και ο μύθος γύρω από το πέρασμά της και το δυναμικό και χειροαφητημένο χαρακτήρα της και ο παππούς που είναι δοσμένος στην κήπο του. Δίπλα

τους στέκεται η Ροδιά, η υπηρέτρια, με τον αυταρχικό της χαρακτήρα. Ο πατέρας και ο θείος Αγησίλαος, δύο πρόσωπα που παρουσιάζονται από τα πιο επιπόλαια του αντρικού πληθυσμού του μυθιστορήματος, οι οποίοι δέχονται τις φροντίδες της γιαγιάς. Από την οικογένεια Παρηγόρη, η Λώρα, η μητέρα του Μάριου, είναι η γυναίκα που περιγράφεται πιο έντονα και αδρά στο μυθιστόρημα. Η γυναίκα που έχει το αίσθημα του ανικανοποίητου από τη ζωή της, που έχει δοθεί με πάθος στον κήπο και τα τριαντάφυλλά της. Είναι η γυναίκα που αποτελεί την ανταγωνίστρια της Κατερίνας στην προσπάθειά της να κατακτήσει τον Δαβίδ. Τα αποσπάσματα από το ημερολόγιό της αποκαλύπτουν πολύ προσωπικά της βιώματα, το βαθμό ικανοποίησής της από τις επιλογές της, τις συμπάθειες και τους έρωτές της. Από την οικογένεια του Δαβίδ η Ρούθ, η μητέρα του, εβραϊκής καταγωγής, είναι μια άλλη περίπτωση γυναίκας με τα ιδιόμορφα χαρακτηριστικά της, που συμβάλλει στην ολοκλήρωση της γενικότερης εικόνας της γυναίκας έτσι όπως επιχειρείται στο μυθιστόρημα.

Στο έργο υπάρχουν άλλοι δύο ενδιαφέροντες χαρακτήρες. Ο ένας είναι ο πατέρας του Αντρέα, ο συγγραφέας της Κηφισιάς, που έχει αφιερωθεί στη συγγραφή του μυθιστορήματος για το γιο του. Ο άνθρωπος που αγάπησε με πάθος τη γιαγιά της Κατερίνας, αλλά την έχασε από τον παππού και στο τέλος γίνεται ο διαμεσολαβητής για τη μυστική αλληλογραφία μητέρας και πολωνέζας γιαγιάς. Ο άλλος είναι ο κύριος Λούζης, ο επιφανής πολύ πλούσιος αστός, που όλο και γυροφέρνει τη μητέρα της Κατερίνας στο κτήμα. Αμείβει καλά τον περβολάρη του, ίσως, γιατί διατηρεί κάποια σχέση με την κόρη. Είναι ο χαρακτήρας που προκαλεί μόνιμα την αντιπάθειά της Κατερίνας.

Ελάχιστοι είναι οι χαρακτήρες στο βιβλίο, που δεν ανήκουν στην αστική τάξη, κάποιοι μόνο γείτονες που είναι περιφρονημένοι από τους πολλούς, φτωχοί, μεροκαματιάρηδες. Είναι ένας δευτερεύων πληθυσμός που ολοκληρώνει την γενικότερη εικόνα που έχει αποτυπωθεί στο μυαλό της έφηβης Κατερίνας για τον κόσμο που την περιβάλλει. Η ίδια ωστόσο τους αντιμετωπίζει με αγάπη και τρυφερότητα.

Όσον αφορά γενικά τη διαγραφή των χαρακτήρων μπορεί να ειπωθεί πως η συγγραφέας έχει αποδειχθεί ικανότατη στο ζωντάνεμά τους και τη γρήγορη ολοκλήρωσή τους μπροστά στα μάτια του αναγνώστη. Τα πρόσωπα ολόκληρα και ανάγλυφα εκδηλώνουν μπροστά μας σκέψεις, προθέσεις, συναισθήματα, πράξεις, τόσο παραστατικά που μπορεί να ειπωθεί πως αποτελούν την κύρια δύναμη του ζωντανέματος της υπόθεσης του έργου.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Beaton, R. (1996). *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία*. Αθήνα: Νεφέλη, σσ. 288-302.
- Καστρινάκη, Α. (1995). *Οι περιπέτειες της νεότητας Η αντίθεση των γενεών στην ελληνική πεζογραφία 1890-1945*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Πούχνερ, Β. (2003). *Η σύγκρουση των φύλων στον αρχετυπικό κόσμο της Μαργαρίτας Λυμπεράκη*. Αθήνα: Διάυλος.
- Σαχίνη, Α. (1984). *Νέοι πεζογράφοι*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».
- Σαχίνη, Α. (2000). *Η σύγχρονη πεζογραφία μας*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».
- Φαρίνου – Μαλαματάρη, Γ. (1992). «Μαργαρίτα Λυμπεράκη, Παρουσίαση ανθολόγηση» στο *Η μεταπολεμική πεζογραφία* Τόμος Ε'. Αθήνα: Σοκόλης, σσ. 130-177.
- Πολίτης, Λ. (1985). *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, σσ. 355, 363.
- Νιττι, Μ. (χ.χ.) *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, σσ. 380-381.
- Κατσαρή, Ξ. (1995). *Μαργαρίτας Λυμπεράκη: Η ζωή και το έργο*. Πρόγραμμα της παράστασης του έργου της Λυμπεράκη Το μυστικό κρεβάτι ή Τηλέγονος από το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Κομοτηνής, σσ.11-16.
- Τσιριμώκου, Λ. (1986). *Λυμπεράκη Μαργαρίτα*. Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό 5. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Φαρμάκης, Φρ. «*Λυμπεράκη Μαργαρίτα*», Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας 9. Αθήνα, Χάρη Πάτση, χ.χ. (Πηγή: Αρχείο Ελλήνων Λογοτεχνών, Ε.ΚΕ.ΒΙ.).

